

נח והתיבה

הבריחה והיציאה – בתהליך יסוד בחיינו: פתיחת הרמח"ל לאדיר במרום¹

לעילוי נשמת אבי הי"ד שלמד איתנו בחבורה את דברי הרמח"ל.

הרמח"ל והחסידות²

בראשית דברינו נייחד כמה מילים לקשר בין הרמח"ל לתורת החסידות, נושא זה רחב ונכתב בענין לא מעט, נדבר בו קמעה בקווים כללים. הרמח"ל הופיע בסמוך לראשית החסידות ובתורתו היווה נקודת מפנה היסטורית לשינוי עולם עבודת ה' בתודעה ולשינוי בדרכי עבודת ה'. הרמח"ל מהווה נקודת מפנה מגשרת בין דורות של פריחת הקבלה להופעתה של החסידות. שכן מצד אחד היה מקובל בשיעור קומה של האר"י, ומצד שני חסיד ה' השואף להעברת המשמעות הקבלית לכלים אנושיים של הבנה והפנמה - בקשה שאחר כך מופיעה בעוצמה בתורת עבודת ה' החסידית. מתוך אותה מגמה הסביר הרמח"ל שכל תורת האר"י מתארת את התיאור החיצון של המשל וחסר הביאור של הנשמה הפנימית של סודות התורה המבארת את משמעותם לנו; כדי להשלים את החסר כתב סידרת ספרים העוסקת בנושא, החל מדעת תבונות וכלה בקל"ח פתחי חכמה, המבארים את הנ"ל בעיקר כיחסי ההתנהגות של הקב"ה, עם ישראל והעולם במרחב הזמן. אמירה זו היוותה אבן יסוד בתורת החסידות שביארה את הדברים בדרכה שלה - דרך הנבדלת מזו של הרמח"ל בעיקר בעולם הנפש.

יסוד נוסף חשוב שמהווה אבן פינה במשנת הרמח"ל - הנולד מתוך אותה בקשה לחשוף את המשמעות הנשמטית הפנימית של רזי תורה - הינו גילוי ההנהגה הא-לוקית לא רק מתוך עולם הבחירה וההדדיות הא-לוקית הבאה בעקבותיו (כפי שהדברים נראים בעיניים חיצוניות), אלא בעיקר מתוך המבט הפנימי של הנהגת היחוד וההטבה השלמה של ה' המסתתרת מאחורי הכל ובתוך הכל ומנהיגה את הכל אל היחוד והטוב הגמור. זהו חידוש שאחר כך נהיה תשתית עולמה של החסידות המבקשת לראות את המציאות כולה כהופעת ה' ולבקוע את המסכים החיצוניים של המציאות וההנהגה. דברים אלו מובילים אותנו למאמרנו שבו שוב, ממקום שונה, קורא הרמח"ל לאדם את אותה הקריאה - לא להסתפק בעיניים חיצוניות אלא לקפוץ פנימה אל עולם הנשמה הפנימי ולבנות את עצמו בו כדי לקבל יכולת אחר כך לצאת מן התיבה ולבנות את העולם הזה בצורה מלאה בחיים פנימיים וחיצוניים כאחד. את העולם הפנימי הנשמתי הזה רואה אני כמתפתח בצורה נפלאה בהמשך לרמח"ל, גם אם בדרך שונה, בתורת החסידות, שבנתה לנו תיבת נח בעקבתא דמשיחא מתוך ציפייה לגאולה שלמה שתבוא כשנצא מן התיבה ונגלה את האור הגנוז בכל מרחבי החיים.

¹ "אדיר במרום" הוא פירושו של הרמח"ל (=רבי משה חיים לוצאטו) ל"אדרא רבה". הדברים שלפנינו מיוסדים על דברי הרמח"ל בפתיחתו לאדיר במרום, והוא חוזר על רעיון זה במספר מקומות בכתביו.

² כמו בין כל השוואה שבין הופעות בעולם הרוח, אין כוונתי שתורת הרמח"ל זהה לתורת החסידות; יש לא מעט שוני. באתי רק להצביע על חלק מהקווים המשותפים ביניהם, כשכל אחד מבטא את הדברים ומעצבם בדרכו שלו. מעניין הדבר שבדורות שלאחר הרמח"ל כל התנועות הגדולות ראו את הקשר שבין תורתו הגדולר אל משנתם.

הקדמה

לפני שנכנס לעובי הקורה נפתח בהסבר מקדים של הרעיון אשר עליו סובב המאמר. ככלל אנו מצפים שהתהליכים בהם אנו בונים את עצמנו יהיו, תהליכים ליניאריים, המתפתחים ונבנים לפי סדר הגיוני והיררכי. תהליכים הנבנים שלב על גבי שלב, נדבך על גבי נדבך, בצורה יסודית ושיטתית, ללא קפיצות ודילוגים, ומתוך שהייה ממושכת ועיכול מבוסס. אולם פעמים רבות אנו נעים בצורה הפוכה לסדר ההגיוני, ההתפתחותי, של חיינו הרוחניים, ומוציאים את עצמנו מבצעים קפיצות חפזות, למקומות רוחניים שבמבט חיצוני אינם לנו, אבל צורך פנימי נשמתי עמוק דוחף אותנו אליהם.

הרמח"ל מבאר לנו שני דברים: הוא פותח לנו שער להבין את סוד התנועה המתחוללת בתוכנו, ואת סיבתה הפנימית, המאלצת אותנו לנוע דווקא בדרך משונה זו, דרך שעבור הרבה אנשים היא הדרך היחידה להתפתח. כן הוא מבאר לנו כיצד ומתי עלינו לחזור ולבנות את מה שפסחנו עליו.

פרק ראשון – המים הזידונים

החיים של רובנו, כנשמות הבאות להופיע בעולם, לא מתחילים, באופן טבעי, במצב בריא ונורמלי, של הווית חיים של קדושה וטהרה. ניתן לומר שלצערנו ההפך הוא הנכון, החיים שלנו שקועים בחיצוניות, בהימשכות אחרי צרכים אנוכיים של תשוקות ויצרים. הנשמה צריכה להשקיע כוחות נפש גדולים בשביל להתפתח ולהיטהר, לצאת מתוך הבוץ שבו אנתנו שקועים בעולם שסביבנו, ומהצדדים החיצוניים שבתוכנו, המושכים אותנו אל האפל שבו. כשהנשמה מתחילה לפכות באדם היא מתחילה לנסות לפרוץ, להוביל אותנו לחיים אחרים, טהורים אמיתיים וקדושים. נשמות שכאלה, אומר הרמח"ל, אלו נשמות של בעלי תשובה. בספר קנאת ה' צבאות מתייחס הרמח"ל לשלושה מצבים שונים של יחס הנשמה והקליפה:

והמין הג' הוא היותן בה³ קודם בואן לעולם, כי אז אינם בבחינת סובלי חלאים⁴, אלא הם בסוד עשוקים. והוא כי חטא אדם הראשון גרם שכל הנשמות תרדנה בתוך הס"א (=סטרא אחרא), ואז זה גורם להם חולשה, שכבואם לעולם הזה נרדפות מן הס"א, וצריכות תקון גדול במעשיהם לתקן מזה. כי כל העבודה עתה אחר ענין חטא אדה"ר (=אדם הראשון) היא נמשכת.

(קנאת ד' צבאות, ח"ב)⁵

פרק שני – התיבה

עומדות לפני האדם שתי אפשרויות. האחת לשקוע בתהליך מסודר ומובנה של צמיחה רוחנית, תהליך המנסה להתמודד באופן ישיר עם הצדדים החיצוניים שבחיינו ולהכניע אותם. האפשרות השניה הינה לברוח ולדלג פנימה, אל העולם הפנימי של הנשמה. לנשמה מ"המין הגי", אומר הרמח"ל, יש רק אפשרות אחת - לברוח פנימה. העולם החיצוני שלה כל כך הרוס ומוזוהם, שהנסיון להתחיל לבנות ממנו את ההתפתחות הרוחנית שלה, יחנוק אותה, וישקיע אותה מטה, ללא יכולת לחיות ולהתפתח. לנשמה שכזו אין אפשרות לחיות על הארץ, כשהמים הזידונים

³ היינו בקליפה.

⁴ כינוי המתייחס למין השני.

⁵ קנאת ה' צבאות, ח"ב "התלבשות הנשמות בתוך הקליפות". נדפס בתוך: גזי רמח"ל (מהדורת פרידלנדר), עמוד צד.

מציפים אותה, היא תיחנק ללא אוויר, או שתחיה כל הזמן בנסיון נואש להחזיק את הראש מעל המים ללא הפסק, ולשמר את הקיום "הדתי" המינימלי שהיא יכולה. במצב שכזה, כשהיא ללא מזון מחיה, שכן הזנה מהעולם החיצון משמעותה בשבילה נשימת אוויר מזוהם ויניקת מזון מורעל, הדרך היחידה היא לקפוץ פנימה אל העולם הפנימי, לבנות אותו ולהתפתח דרכו. שם תמצא מנוחה ויכולת להוות את מה שהיא שואפת לחיות, זאת "התיבת נח" שלה העוזבת לעת עתה את המתרחש בחוץ ומתרכזת בעולם הפנימי הא-לוקי המתגלה לנשמה בתוכה. רק בדרך זו תוכל הנשמה לבנות כלים, לקבל כוח להתמודד עם העולם החיצון החרוס, ולהתחסן מפגעיו בעוצמות פנימיות. שם תמצא מזון פנימי, רוחני טהור וא-לוקי, שיחיה אותה ויתן לה כוחות ועוצמות להיבנות, להיטהר ולשקם את עצמה.

פרק שלישי – היציאה

אולם אסור לשכוח שבסופו של דבר ברחנו מלהתמודד עם העולם החיצון, ואל העולם הפנימי הגענו בדילוג, ללא הפנמה ועיכול של הצדדים החיצוניים והריאליים שבנו. ולכן חובה עלינו, ביום מן הימים, לצאת מהעולם הפנימי, ולחזור ולהתמודד עם העולם החיצוני בלי פחד ובלי חיפזון. מתוך אותם כוחות שינקנו מהעולם פנימי שנבנה בתוכנו, נתמודד עם העולם החיצון, כך שיבנה בהתאמה אל העולם הפנימי שבנו, ותיווצר שלמות עמוקה של ביטוי בחיינו, שלמות שבה אין פער בין חוץ לפנימי. "צא מן התיבה אתה ואישתך ובניך ונשי בניך איתך" (בראשית, ח' טז').

התהליך כתהליך היסטורי ויחיד (אדיר במרום – עמ' יא' – כה')

תהליך זה איננו תהליך חד פעמי, הוא אב טיפוס לתנועה בעולם הזה, תנועה המאפיינת תהליכי תשובה ושינוי האמורים להתרחש. ולכן היא תחזור על עצמה כתהליך חוקי בחיים. דברי הרמח"ל נאמרים במרחבי הזמן על האדם היחיד והמיוחד הנושא את כולנו בתוכו כאב טיפוס, ומתוך כך על כולנו: כתהליך כללי, המתבטא בכל יחיד ויחיד כהופעה ומימוש של תהליך זה.

גאולת מצרים

הפעם הראשונה שהתהליך הזה קרה, לפחות בחלקו, היה בגאולה הראשונה - גאולת מצרים. במאמר הגאולה מבאר הרמח"ל כיצד עם ישראל שקע עד צוואר בתוך הביצה המצרית, והלך ונחנק שם ללא אוויר לנשימה. בשביל לגאול את ישראל היה הכרח להקדים שלב של כעין תיבת נח, עדיין בתוך מצרים העולם החיצוני שלהם איננו נגאל, אבל גאולה מסוימת כבר מתרחשת לנשמות, שמתחילות לצאת מהמים אל התיבה הפנימית. שלב זה מכנה הרמח"ל **שלב הפקידה**. רק לאחר השלב הזה באה היכולת של העם לצאת ולהיגאל גם גאולה החיצונית, להוות חיים של קדושה וקשר עם ה', שלב המכונה **שלב הזכירה**. כאן, באדיר במרום, מוסיף הרמח"ל על האמור במאמר הגאולה: הרמח"ל מגלה שתהליך זה, לפני שהוא מתרחש בכלל ישראל שבמצרים, חייב להתרחש אצל **האדם היחיד והמיוחד** שכולל בתוכו את כלל ישראל, ומתוך כך להכשיר את הקרקע להופעתו אצל כלל ישראל שבמצרים. זהו סיפור חייו של משה. היותו בתיבה, בריחתו ממצרים אל מדין נישואיו עם ציפורה, השייכת לעולם הפנימי, וחזרתו המחודשת למצרים בשביל לצאת ממנה, אבל הפעם בלי לברוח. לאור דברים אלו נעיין בדברי הרמח"ל בפנים:

משה במים הזידונים :

... וכן משה הושם בסוף, כי היה גם הוא בתוך קליפת מצרים, כדי שתשאר מצרים אחר כך קשורה וכפותה תחתיו. והנה השכינה אינה עוזבת הנשמות השקועות בגלות, וכל שכן נשמות כאלה. וכן נאמר, ותרא אותו כי טוב הוא (שמות ב, ב) שהשכינה היתה עמו. אך

עם כל זה אינה יכולה אלא לשמור, אך לא להוציאו לחירות עד שיגיע הזמן. ועל כן אז היה תחת רשות השר של פרעה, והשכינה רק נצבת עליו לשמרו.

(אדיר במרום, עמ' יח)

משה בורח לאמא אל העולם הפנימי של הנשמה:

ועל כן הוצרך שאחר כך יברח, כדי לצאת מתחת יד השר, ואחר כך יחזור שם להכניעו. וסוד זה הוא ענין ערי מקלט, והוא ענין עמוק, ותדע בו מה שקראו לרעיא מהימנא מארי תיובתא (זח"ב קיד ב): הנה היו הדברים בקלקול בזמן ההוא, ולא היה אפשר למשה לעלות משם לפי סדר המדרגות. ולכן הוצרך שתפשט אימא ותגיע למטה בתוך הנוק', (=הנוקבא) ואז עלה שם שלא כסדר, אלא כמו בסוד חפזון. וכן הוא הענין לכל רוצח, כי הוא מסוכן וקרוב אל הקליפות שרודפות אחריו, ואי אפשר להנצל אלא שיעלה ברגע אחד אל אימא. וזהו ממש כמו ענין התשובה, שברגע אחד ממש עולה למעלה ממדרגת הצדיקים גמורים. וזה כי במקום שאין הנוק' יכולה, צריך שאימא תשלים. והוא ממש סוד נס, שהוא הבא מאימא, מלמעלה מחוקות הטבע המסודרים לפי הז"א (זעיר אנפין). וזה סוד עיר מקלט, שהוא מה שמתפשטת אי' בנוק' ומקבלת את הרוצח, שנוק' לא היתה מצילתו, כי לארץ לא יכופר לדם אשר שופך בה כו' (במדבר, לה לג).

(שם)

סוף דבר, יש בריחה ויש יציאה:

בריחה היא שלא על פי סדר המדרגות, והבורח צריך שיהיה נקלט מאימא המתפשטת בנוק' כנ"ל, ונמצא שעל ידי הבריחה הזאת יוצא מתחת ידי הס"א ונקלט באימא. אמנם זה אינו יכול להתקיים, כי התיקון צריך שיגיע לפי סדר המדרגות. לכן צריך שיחזור אחר כך, עד שיצא ביציאה ולא בבריחה: והנה על זה כתוב במשה, וישב על הכאר (שמות ב, טו), דהיינו למעלה מן הכאר, מפני שהיה בורח ועלה לאימא, ומצא בת זוגו צפורה שהיא בסוד לאה".

(שם)

בריחת משה כהכנה לבריחת כלל ישראל:

והנה כן ישראל אחר כך בצאתם ממצרים, הוצרכו בתחלה לברוח לאימא בסוד חפזון, שהיו הדברים שלא כסדר כידוע בסוד ליל שמורים. אחר כך נאמר, ובני ישראל יוצאים ביד רמה (שמות יד, ח), שהיא היציאה ברחל, שהרי נסתלקו מוחי ליל שמורים ותזרו כסדר. אמנם כיון שכבר משה שהיה כללות של כל השישים רבוא ברח כבר ויצא, על כן אפילו הבריחה, היה נחשב לישראל מצד אחד כיציאה, אך מצד אחר היתה בריחה. וגם זה סוד, ויוגד למלך מצרים כי ברח העם (שמות יד, ה) ואינו אומר, בורח, אלא ברח, שכבר ברח העם בבריחת משה בתחלה. ועל כן נקרא, מארי תיובתא, בעלותו אל אימא שהיא התשובה, בסוד עיר מקלט:

(שם, עמ' יט)

העם מצד עצמו חייב לברוח, ואכן בעבור עם ישראל גאולת מצרים הינה בריחה, ובשל כך היא מתרחשת בחיפזון. בריחה זו עצמה נוהלה מראשיתה על ידי משה, שבבריחתו האישית השורשית הכשיר את בריחתם. בשל כך גם בבריחה זו עצמה היה טעם של יציאה, כי שוב משה עצמו כבר לא בורח אלא יוצא.

הגאולה העתידה

גלות וגאולת מצרים הינן אב טיפוס לגלות ולגאולה העתידה, לכן אותו תהליך חוזר שוב, הפעם בקנה מידה היסטורי הרבה יותר רחב ומורכב.

עם תחילת הגלות, בחרבן הבית⁶, המיס הזידוניים מתחילים להציף את הארץ: הנשמות הולכות ושוקעות בתוך החושך, והאור הולך ומסתלק. עם הזמן השקיעה תלך ותחרף, ונשמות ישראל ילכו וישקעו, עד שיתחיל אור הגאולה להאיר בתוך החושך⁷, ותיבנה התיבה לתוכה יוכלו הנשמות לברוח. בריחה שתימשך עד שיאיר היום ותבוא הגאולה השלמה, ועמה היציאה מן התיבה לגאול גם את המציאות החיצונית, כך שתהווה ביטוי, משכן ולבוש לעולם הפנימי.

אך מי הוא האדם בגאולה העתידה שהינו כמשה בגאולת מצרים? מיהו האדם שבחיינו יהווה ויכשיר את ההופעה בכללה? על פי הרמח"ל זהו רשב"י, וזו משמעות סיפור חיינו: בריחתו למערה ויצירת הזהר. הזהר הינו תיבת הנח שבונה את העולם הפנימי בשבילנו, ומאפשרת לנו את הבריחה מהמים, ואת בניית העולם הפנימי שיתן לנשמות את הכח להיגאל, ומתוך גאולתם לזכות להביא את הגאולה השלמה של החיים. לאור דברים אלו נעיין בדברי הרמח"ל בפנים:

בריחת רשב"י למערה:

אמנם לפי שעשה תיקון גדול הזה אחר שכבר הקלוקל נתגבר כל כך, וזמן כל כך רב, הוצרך שיכין רשב"י עצמו הכנה גדולה, והוא ענין המערה. ובאמת הוצרך לברוח, כמו שברח משה לפני פרעה. וישב במערה י"ב שנים מתחלה, ויצא אחר כך וחזר עוד וישב שנה אחת:

(שם)

הבריחה למערה כחזרה ארכיטיפית על בריחת שורשו, משה:

והנה כתוב, עלית למרום שבית שבי (תהלים סח, יט), שמרבר על רשב"י ע"ה (=עליו השלום), כי שב"י ר"ת (= ראשי תיבות) ש'מעון ב'ן י'וחאי כידוע, וזהו בעלותו לבריחה זו של אימא שהיא מרום. וכן לאה בסוד צפורה שהיא מרום, אז שבה הרשב"י, והוא כי הוציא בכח ניצוצו זה שהוא רשב"י, שגם הוא היה לו לברוח כן. וזה כי כמו שהוצרך בריחה ויציאה בגאולת מצרים, כך היה צריך שיהיה גם בגאולה אחרונה. אבל כתיב, כי לא בחפזון תצאו כו' (ישעיה נב, יב), נמצא שלא יהיה בריחה לע"ל (=לעתיד לבוא). וצריך לפרש זה הדבר מהיכן נמשך, וגם מהו גודל תועלתו. ובתחלה נבאר מהיכן נמשך. הנה מרע"ה (=משה רבנו עליו השלום) בתקנו בתחלה לצורך ישראל במצרים, הכין תיקון גם לצורך הגאולה האחרונה, והיינו שלקח עמו גם ניצוצו זה הראוי להתגלות בסוף גם לצורך הגאולה העתידה, והיינו רשב"י זללה"ה. ועל כן חזר הוא וברח גם כן, וברח אל המערה שהוא ממש סוד אימא, כי לכן היא מסתור ומחבא, והוא סוד עיר מקלט. ואז נמשכה אימא בתוך נוק' כנ"ל, ונעשה בחינת התיבה והוכן ענין הזהר, והבן היטב קשר הדברים הנתלים זה בזה:

(שם)

פעולת רשב"י במערה- גאולת השורש של נשמות ישראל כבריחה כללית מהסרא אחרא:

⁶ נראה מהרמח"ל בכמה מקומות שהגלות הכוללת התחילה לא בחורבן הבית השני אלא בחרבן הבית הראשון. ואכמ"ל.

⁷ ראה קנאת ה' צבאות ח"יב "תיבת נח והקשת" (עמוד צב במהדורת פרידלנדר).

ונמצא שכהיות רשב"י במערה, נעשה מציאות התיבה לעשות הזהר כנ"ל, אך היה צריך לתקן שם תיקונים גדולים, ולעמוד שם עד שישלמו התיקונים ההם. וכלל התיקונים הוא סוד, משפט רשעים בגיהנם י"ב חדש (עדיות פ"ב מ"י), והוא ענין החרוב שנולד להם, שהוא החרוב, ..., והענין הוא, כי טהרת הנשמה היא או על ידי גיהנם או על ידי תשובה. והוא כי כל זינא אזיל לזיניה, ונמצא שצריכה הנשמה לרדת בגיהנם עד שהזוהמא תפרד ממנה ותדבק בשורשה. או שתעלה לאימא בסוד התשובה ותדבק בשורשה, ותפרד ממנה הזוהמא ותדחה למטה. והנה כבר שמעת ענין, תהו ובהו וחושך על פני תהום, איך היתה מתאחות ממדורה, בנשמות, מפני שליטת הכלים לבדם. ועל כן בעלות רשב"י זללה"ה לאימא בסוד המערה כנ"ל, היה צריך להוציא כל נשמות ישראל מאחיות התהום שהוא הגיהנם: ועל כן הוצרכו לעמוד בתחלה י"ב שנים ואחר כך י"ב חדשים: ... ונמצא שבריות רשב"י עשתה ענין התיבה, שבסודה נעשה הזהר אשר בו נכללו כל הס"ד (=שישים ריבוא) נשמתי, כמוזכר בתיקונים. ואז נחשב זה לבריחה כללית לכל ישראל, עד שבסוף הימים לא יצטרך אלא יציאה. וז"ש, (ישעיה נב, יב) כי לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכוך כי הולך לפניכם ה', שהוא הז"א (=זעיר אנוני), ומאסיפכם אלהי ישראל, שהיא הנוק'. כי לא בסוד עיר מקלט, אלא לפי סדר המדרגות כראוי.

(שם, כ - כב)

אולם באמת נשמות ישראל היחידות צריכות גם הם בריחה ויציאה. הבריחה הכללית שהוכנה על ידי רשב"י לא יכולה לפטור אותנו, כנשמות יחידות, מלברוח, היא אינה מאפשרת לנו לדלג על שלב הבריחה ולהתחיל ישר ביציאה. אולם בשבילנו הבריחה - כביציאת מצרים - קלה יותר שכן כבר הכינו לנו את הבריחה ואנחנו צריכים להפנים אותה בביטוי היחידי של כל אחד ממנו. התיבה כבר הוכנה צריך רק לברוח מן המים, כדי שאחר-כך נוכל לצאת. אין צורך בבריחה חיצונית פעילה כרשב"י, משה וישראל במצרים, אבל יש צורך בבריחה פנימה אל העולם הפנימי של אמא לשוב אל העולם הפנימי של הנשמה ולהתחדש דרכו.

ישנם שתי אפשרויות להיגאל: האחת על ידי יסורים קשים, יסורי עקבתא דמשיחא המשחררים את הנשמה מהזוהמה של החיים וגורמים לה לברוח אל ה' יתברך, והשניה על ידי הכניסה אל העולם הפנימי כדי להיטהר בתוכו - דבר שיש בו מן הבריחה מודעת. רשב"י הכין לכולנו את האפשרות השניה ואת היכולת לבחור בה. וכך הם דברי הרמח"ל:

והאמת כי ספר הזהר נשאר אחריו לברכה, שכל מי שיתדבק בו נקרא שבורה מן הס"א(=סטרא אחרא), עד שלא יצטרך לו אלא יציאה. ואודיעך מה תועלת נמצא בזה. והאמת כי תועלת גדול הוא, כי הוא הצלה מחבלי משיח. והענין, כי חבלי משיח לא היו צריכים, אלא כמו חיבוט הקבר הצריך להפריד מן האדם הזוהמא שנדבק בו, כן היו צריכים החבלים כדי להפריד מישראל זוהמת הגלות, כדי שיוכלו לברוח כנ"ל, ואחר כך יחזרו לצאת. וזה סוד, הקב"ה מעמיד עליהם מלך שגזירותיו קשות כהמן ומחזירם למוטב (סנהדרין צז ב).

כי זהו כלל גדול, בעוד שהאדם תוך תגבורת הס"א אינו יכול לתקן התיקון הצריך. וצריך שהס"א תשאר כפותה וקשורה תחת ישראל כנ"ל, ולכן צריך להם ב' הפעולות, א' לצאת מן הקליפות ההם בדרך בריחה, כי בדרך יציאה אי אפשר בראשונה. ואחר כך שיצאו ממש מן הקליפות ביד רמה, שהקליפות תשארנה כפותות תחתם. אך כיון שנדבק הרבה בהם הזוהמא, לא היה אפשר להם לברוח אלא על ידי החבלים, שאז היו חוזרים בתשובה שהיא אימא עיר מקלט, וזאת היא הבריחה: ואודיעך בזה סוד גדול מה שאמר הכתוב, בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה וכו' ושבת עד ה' אלהיך וכו' (דברים ד, ל). דע כי

התגברות הס"א לגזור ח"ו גזירות על ישראל, נמשך לפי עלייתה להתאחו ולינק במדרגות, כי כפי עלותה כך מתגברת. והנה היא עולה ומתגברת בספירות זו"ן (=זכר ונוקבא), ואז נדחקים ישראל דוחק אחר דוחק. עד שהיא מגעת לאימא, והיא חושבת להדבק שם גם כן, בסוד, אימא דינין מתערין מינה⁸. אך באמת אינה יכולה, כי אימא היא חירות. ואז אדרבה, ישראל מדבקין בה ובורחין בסוד התשובה. ולכן היה צריך המלך שגזירותיו קשות, שהולך ומתגבר מספירה לספירה עד שמגיע לאימא ושם נשבר כוחו, כי אדרבה מתעוררת התשובה לישראל. והוא סוד, לפני שבר גאון (משלי, טז' יח'). ועל כן גם בריחת משה ורשב"י היו על ידי הגזירה. וכיון שבכריחה זאת נעשה ספר הזהר, הנה כבר ענין התיבה קיים ועומד לכל מי שיזדמן אליו, והיינו הנדבק בספר הזהר כבר מגיע לאימא ויצא מן הס"א, ואין צריך לו חבלי משיח, כמוזכר ברעיא מהימנא פרשת נשא, בענין שהבאתי למעלה בתחלה. והנה עכ"ז לא נתגלה הזהר אלא בזמן הרבה אחרי העשותו, כי הלא הפעולה הזאת אינה צריכה להמצא אלא בזמנה, פירוש - שיברחו ישראל בסוד הזהר הזה, כי פעולתו אינו אלא בסוף יומיא בדרא דמלכא משיחא... אך ודאי כיון שנעשה אע"פ שלא נתגלה, צריך שאיזה פעולה גדולה תולד ממנו. והאמת שהנשמות מיד היה בהם סוד הבריחה. וז"ש בתיקונים בסוד פסוק, גם צפור מצאה בית, ע"ש. אלא שלא נתגלה הדבר לתחתונים. ועכ"ז ודאי מיתוק גדול הוא לגלות, והכנה רבה לגאולה. ועל כן אמרו, שיתפרנסו ממנו העליונים עד סוף הימים, שאז יתגלה לתחתונים, וביה, ושבתם איש אל אחוזתו (ויקרא, כה' י'):

(שם)

חבלי משיח

לפני הגאולה יש צורך בהתנקות של עם ישראל מהזוהמה הקשה שאחזה בו בטומאת ארץ העמים ושיבה עמוקה אל ה' כדי לאפשר את הגאולה. אלא שעם ישראל, חלילה, תקוע כל כך בתוך הבוץ שאיננו מוכן להיפרד מהזוהמה ולברוח אל עולם של חירות אמת שהיא התשובה והגאולה. לשם כך באים חבלי משיח שהם כחיבוט הקבר המהווים יסורים קשים, ודחיקה אחר דחיקה של המציאות עד נקודת הנשמה הפנימית של עם ישראל (=אמא) שכשנוגעים בה ומנסים גם אותה לכבות אז עם ישראל יתעורר ויבין שאין מוצא אלא לברוח אל ה' מתוך הזוהמה שהוא שרוי בה. אולם יש גם אלטרנטיבה אחרת: הבריחה כבר נעשתה, התיבה כבר מוכנה, הדרך כבר כתובה בגילוי התורה הפנימית, והכוח הפוטנציאלי כבר ניתן בנשמות בבריחתו של רשב"י. צריך רק לברוח באופן מודע מתוך הזוהמה של החיים לחיים אמיתיים נשמתיים פנימיים, שיהיו מסוגלים לתת לנו גאולה אמיתית לעצמנו, ומכוחה נשוב איש אל אחוזתו. אלא שסוף דבר הזוהמה עדיין קיימת בחוץ רק שאנחנו ברחנו, לגלות יש עוד משמעות, לא מספיק לברוח ממנה, היא צריכה להיתקן ואותם כוחות של רוע וחטא צריכים לחזור ולהיכנע תחת הקדושה והחיים הפנימיים שלנו, עתה צריך לחזור ולצאת. "והרישעה כולה בעשן תכלה כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ".

סוף דבר

המצב בימינו לא קל, גם אם מבחינה כללית עם ישראל נמצא בתהליך של יציאה מהגלות, עדיין המצב הנשמתי שלנו שקוע עמוק בבוץ, כמשפט הידוע "יותר קשה להוציא את הגלות מן היהודים מלהוציא את היהודים מן הגלות". דווקא בתקופתינו, תקופה של גאולת החיצוניות, סוד משיח בן יוסף, המחנך הנשמתי חריף וקשה יותר. בשביל להצליח לעבור את שלב

⁸ זהר ח"ג, סה ע"א.

ההתפתחות הזו ישנו צורך ליצור במקביל לתהליך הגאולה של החיים החיצוניים תהליך של גאולה נשמתית פנימית. צריך ליצור תהליך שיאפשר בניית כלים וכוחות אמיתיים, כלים שיוכלו להתמודד עם הדרישות התובעניות של החיים החיצוניים, ויאפשרו יצירת אופק יצירה נשמתית שיתן משמעות פנימית לחיים הנוצרים. תהליך זה נדרש מכל אחד ואחד מאתנו, וקורא דווקא בתקופה של בנייה חיצונית, לשוב ולבנות את העולם הפנימי שבתוכנו ובינינו מתוך יניקה מהתורה הפימית ככלל ומתוך תורת החסידות בפרט, כדי שנוכל אחר-כך לצאת ולבנות את החיים החיצוניים בלי פחד לשקוע בתוכם ולהסתאב. ולהפוך את החיים החיצוניים לביטוי אמיתי וחי, בגוף ונשמה, באורו של משיח בן דוד, שמגלה את הפנימיות בתוך החיים הארציים עצמם.